

УДК 793.5/7(745/749)
ORCID-iD: 0000-0003-4130-8653

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ АФРО-ДЖАЗ-ТАНЦЮ

Плахотнюк О.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Афро-джаз-танець танцювальний напрям з глибоким корінням у африканській культурі. Культурологічні та мистецькі аспекти африканської ритуально-хореографічної культури у наукових працях. Афро-джаз-танець та розуміння його природи у хореографічному просторі сьогодення, усвідомлення африканського коріння та трансформації їх традицій у джаз-танці. Трактатування афро-джаз-танцю як сценічної форми сучасної хореографії, характеристика основних його образотворчих ознак, та сценічних форм сучасного хореографічного мистецтва.

Ключові слова: африканський танець, танець, афро-джаз-танець, джаз-танець, сучасне хореографічне мистецтво, танцювальний напрям, ритуально-хореографічна культура.

Постановка проблеми. У сучасному світі нові танцювальні напрями з'являються із дивовижною швидкістю. Ще кілька років тому танцювальна культура не могла похвалитися такою величезною кількістю напрямів та стилів. Реггетон, флексінг, дабстеп – усі ці танці з'явилися на «горизонті» зовсім недавно і мають у собі африканські коріння. Афро-джаз-танець також можна віднести до нового танцювальний напрям з глибоким корінням у африканській культурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурологічні та мистецькі аспекти африканської ритуально-хореографічної культури у своїх наукових працях розглянули Л. Федорова, С. Кулик, В. Баглай.

У науковій праці «Африканський танець. Звичаї, ритуали, традиції» [1] Л. Федорова зосередилася на з'ясуванні значення й місця фольклорного дійства й танцю в африканському суспільстві. Провівши дослідження танцювального

мистецтва Африки, його природи, естетичного значення, соціальних функцій, автор зауважила «історичні обставини, що склалися на сьогоднішній день і сприяють повноцінному функціонуванню й розвитку танцювального мистецтва в традиційному африканському середовищі. Це дозволяє їй виявити джерела різних явищ танцювальної культури африканців, зрозуміти і визначити її багатофункціональну специфіку. Африканський танець – скарбниця безцінної інформації про сутність природи цього мистецтва, про формування його художніх і соціальних аспектів» [1, с. 3]. Авторка також окреслила місце ритуально-обрядового танцю в житті й діяльності людини й традиційної африканської громади, охарактеризувала танцювально-пластичні образи, жести, рухи, ритмічну основу, зміст танцювальних па.

Дослідник С. Кулик у праці «Африканське сафарі» охарактеризував самотню культуру Південної й Східної Африки, архітектуру стародавніх міст, ознайомив з традиціями, звичаями й укладом життя африканських племен (пігмів, нілотів, бушменів), старовинними переказами, таємними ритуалами, законами предків, музикою і танцями [2].

У монографії В. Баглай «Етнічна хореографія народів світу» проаналізовано й систематизовано дані про традиційні національні культури народів зарубіжних країн у межах спеціальної дисципліни – етнічної хореографії: етнічний танець народів Азії, Африки, Америки, Австралії та країн Океанії, де вони збереглися у найбільш старовинній традиційній формі, визначила їх першоджерела, функції, характерні риси. Зокрема вона описала психофізіологічні основи африканського танцю, специфіку його виразних засобів, зазначила роль у ньому ритму, темпу, підготувала загальну класифікацію й систематизацію [3].

Мета статті. Об'єктом дослідження є афро-джаз-танець та розуміння природи його популярності у сьогодишньому хореографічному просторі сьогодення, усвідомлення африканського коріння та трансформації традицій у джаз-танці. Африканський танець суттєво відрізняється від західних форм танцю. Найбільш помітною відмінністю є відсутність танцювання в парі, що характерно для європейської танцювальної культури. Значна частина танців групова, танцювальні фігури сформовані за статевою ознакою. Кожна вікова категорія має характерні для неї танці. Це сприяє зміцненню і визначенню племінної ролі як з погляду статі, так і з погляду групової ідентичності [4, с. 52].

Формулювання цілей статті: розуміння сутності погодження афро-джаз-танцю через дослідження традицій африканського танцю, що мав вплив на розвиток і формування його характерних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Африканський континент багатий своїм культурно-мистецьким надбанням. Населення Африки – це конгломерат численних племен і народностей, який утворився в результаті переселення аборигенів, вторгнення арабів з Азії та європейської колонізації. В антропологічному, мовному, соціально-економічному й культурному аспектах воно дуже різноманітне й належить до різних

рас. На південь від Сахари, у Західному і Центральному Судані, верхів'ях Нілу, басейні Конго, у Східній тропічній і південній Африці живуть народи великої негроїдної раси, вся Північна Африка до південних меж Сахари населена народами індосередземноморської раси (араби, єгиптяни та ін.) [5, с. 7].

До європейської колонізації народи Африки стояли на різних ступенях суспільного розвитку. Поряд із народами давньої високої культури – Єгипту, Північної Африки, Західного Судану та іншими, які в давні часи створили свої держави, у районах тропічних лісів та пустель жили племена, що зберегли багато рис первісного побуту. Європейська колонізація супроводжувалася жорстокою експлуатацією, руйнуванням культури, масовим винищенням корінного населення низки областей, що затримувало розвиток африканських народів. Мільйони африканців були поневолені й вивезені в країни Америки [5, с. 12].

Першим доказом доісторичного проходження танцю в Африці є наскельні фрески на плато у Північній Африці Тассілін-Аджер. Це один із стародавніх центрів проживання людини в Сахарі. Цей найбільший комплекс наскельного живопису представляє всі етапи розвитку наскельного мистецтва Сахари. У заглибленнях під скелями збереглися десятки тисяч зображень людей та тварин, виконаних мінеральними фарбами (переважно охрою). У найдавніших розписах (VIII ст. до н. е.) переважають поодинокі контурні зображення слонів, носорогів та ін., пізніше – узагальнені зображення людей з круглими головами. У IV ст. до н. е. з'явилися поліхромні багатофігурні сцени полювання, танців, битв, випасу биків [3, с. 190-191].

Розумінню афро-джаз-танцю сприяють дослідження традицій африканського танцю різних країн континенту.

Історія, соціально-політичне становище, культурно-демографічний стан, національні традиції та природне середовище республіки Малі, що розташована в Західній Африці, вплинули на хореографічне мистецтво країни, де в основі танців – різні ритуали, релігійні обряди. Танці супроводжують усі колективні церемонії, як святкові, так і похоронні. Чарівне театральне-музичне видовище – танці масок догонів. Багато танців представляють своєрідні етнохореографічні вистави, що відображають життя народу, сільськогосподарську діяльність, полювання і т. д. [5, с. 51].

Створений у 1966 р. професійний хореографічний колектив у Конго (Центральна Африка) у своєму репертуарі поєднав виконання традиційних народних танців африканських племен і сучасних ритмів урбаністичного міста. Труп Національного конголезького балету, носій традиційної африканської культури, що у своїй діяльності використовує не тільки мистецтво традиційної музики і танцю, а й живопис Пото-Пото, який вирізняється яскравими фарбами, чіткістю графічного малюнка, динамікою витягнутих фігур, що відображають ритуальні дійства, побут населення, елементи трудових процесів, гру на музичних інструментах з традиційною хореографією [5, с. 254]. На танцювальне мистецтво ко-

рінного населення Заїру мангберу (Центральна Африка) вплинули ритуали поклоніння духам природи, духам предків, вірування в гадання, чаклунство й специфічні африканські музичні інструменти дерев'яні гонги, металеві дзвіночки, рижки зі слонової кістки, шкіряні муфти і барабани [5, с. 269].

Варто зазначити, що у Гвінеї колонізатори з Португалії мали незначний вплив на корінне культурно-мистецького життя місцевого населення. Відповідно своєрідна традиційна культура Гвінеї та Бесау відобразилась у музиці й танцях. Особливо вирізняються в цьому аспекті фульбе й малинке – корінне населення Гвінеї і Бесау [5, с. 65].

У традиціях культури народів Камеруну, що населяють басейн річок Центральної Африки, зберігаються та передаються з покоління в покоління багатство усної народної творчості (легенди, казки), музичні народні мотиви. Щодо хореографічної культури, то їхні танці є зразками дивного поєднання ритмічної пластики танцювального руху, виразного мімічного ряду з яскравим костюмом виконавців, вишитого бісером, головними уборами, прикрашеними великим, різноколіоровим пір'ям, а обличчя масками [5, с. 209-210].

Корінне населення Анголи баконго і бамбунду зберегло і далі розвиває своє музичне й танцювальне мистецтво, що тісно пов'язане не тільки з трудовими процесами, а й з різними традиційно-ритуальними звичаями, релігійно-містичними церемоніями, зокрема траурними. Нерідко у танцях беруть участь майже всі мешканці селища, які танцюють під акомпанемент барабанів, різного роду ксилофонів, труб зі слонових бивнів та інших музичних інструментів. У традиційних танцях відображають зміст міфів, легенд, казок. У ритуальних танцях – вірування й прагнення передати богам своє поклоніння перед їх силою, і вшанування [5, с. 293].

Досліджуючи характеристику африканських племен, природних особливостей континенту, соціально-історичних особливостей розвитку традиційної культури племен пастухів, мисливців, ремісників, ритуального дійства, можна відповідно скласти уявлення про хореографічну лексику цих дійств та танцювальні композиції корінного населення Африки.

Цілий ряд африканських держав заснували свої танцювальні компанії, культурно-мистецьке значення яких очевидне. Гастрольна діяльність відкриває для мешканців Європи та Америки традиційну хореографію, демонструючи національний танець – справжнє мистецтво Африки.

«Чорний» джаз-танець став відомим і утвердився в Європі вже в кінці 20-х рр. XIX ст. зі своїм сценічним вирішенням у творчості балетмейстерів. 50–60-ті рр. XX ст. є роками популяризації африканської танцювальної культури, що пов'язано з боротьбою за незалежність країн африканського континенту. Після отримання незалежності народами Африки доля традиційних уявлень, ідей, вірувань, мистецтва склалася по-різному. Завдяки своїй активній ролі в житті африканців, давні звичаї або вступили в протиріччя зі сучасними соціальними процесами, або збагатилися новими ідеями й отримали «друге дихан-

ня» [1, с. 121]. Досить швидко вони сприймаються й підтримуються «білим» молодіжним населенням Америки та Європи, змінивши змістовний культурно-релігійний характер на виявлення протестного руху 60-х рр. XX ст.

Сьогодні афро-джаз-танець – це поєднання стилістики, форм, зображально-виражальних засобів сучасного джаз-танцю з його африканським корінням. У цьому велике значення має саме африканський танець як першоджерело, що несе в собі традиції танцювальної культури країн Африки, пов'язаної насамперед з полюванням і землеробством. Танець, що символізує владу людини над свійськими тваринами, виконується під змах батогів з хвостів буйвола і супроводжується піснями про землю і врожай [1].

На початку XXI ст. у мистецтвознавчій науці формується визначення афро-джаз-танцю як спроби поєднати джаз-танець з його африканським попередником. Відмінність між ними в тому, що африканський танець несе в собі велике змістовне навантаження й не настільки технічно віртуозний, як його сьогоднішня інтерпретація – афро-джаз-танець [6, с. 520]. У сучасний джаз-танець з африканського танцю перейшли всі основні принципи рухової активності останнього – принцип виконання рухів в ізоляції, поліритмії, поліцентрії, характерні ігрові й часом гротескові рухи, що імітують тварин або природні стихії.

Для афро-джаз-танцю властива висока віртуозність танцівників, технічність рухів стегнами, хаотичне викидання рук у різні боки. Головна вимога до всіх цих рухів – ритмічність і характерна пластика, що імітує рухи тварин, птахів, природні явища. Тут для виконавців відкривається великий простір для імпровізації. Окрім креативу, в афро-джаз-танці використовуються елементи класичного джаз-танцю, хіп-хопу та танцю контемпорарі. Багато місця в афро-джаз-танці займають класичні джазові повороти, синкоповані ритмічні рухи, прогини, синкоповані пробіжки й кроки, завмирання, пози і фіксовані па.

Характерним музичним супроводом для афро-джаз-танцю постає як сучасна африканська музика – афро-рок, афро-поп, а також афро-кубинський джаз, так і традиційна африканська музика (наприклад, танець під стукіт барабанів) [7, с. 18]. Музичний матеріал характеризується своєрідним ритмом, який відзначається складністю, застосуванням розвинених форм поліметрії та поліритмії, що створюють спільне перехресне звучання ритмів кількох барабанів, породжуючи ефект синкопування.

Від традиційних танців африканців джаз-танець успадкував дві основні властивості – поліцентрію й ізоляцію. Африканські танцівники не танцюють з випрямленою спиною й напруженим тулубом. Їхні рухи зароджуються в різних частинах тіла, що рухаються незалежно одна від одного, переважно з різною швидкістю і різною амплітудою. Саме цей руховий принцип і називається поліцентрією у джаз-танці. Ізоляція – це властивість до виконання танцювальних па незалежно один від одного й окремими частинами тіла. Умовними центрами в афро-джаз-танці відповідно є голова, плечі, руки, грудна клітка, стегна, ноги, бокові м'язи тулуба.

Висновки з даного дослідження. Тож, афро-джаз-танець несе в собі певне емоційно-естетичне значення – тут і загострення почуттів, емоцій та сильних переживань. Це суміш етніки та джазової хореографії, де голоси предків і ритми сучасності зливаються в одну незбагнену мелодію вічності. Штрихи африканських мотивів чергуються з властивими джазу хореографічними рухами, поворотами, прогинами, підбиттям ніг з просуванням у всіх напрямках, з крученням стегон, хаотичним викиданням в боки рук і ніг. Пристрасть і туга, страх і гнів, – усе це можна відобразити через емоційну пластику афро-джаз-танцю, ритми та гіпнотичний стукіт барабанів.

Отже, афро-джаз-танець – це сценічна форма сучасної хореографії, один із різновидів джаз-танцю, що поєднує класичні джазові елементи (повороти, прогини, нахили, стрибки і т. д.) та етнічну пластику африканського танцю, яка формувалася під впливом релігійних вірувань, фольклору й танцювальної культури країн Африки. Він вирізняється високою емоційністю й енергійністю виконання, характерним ритмічним малюнком, пов'язаним із ритмом ударних інструментів, складністю віртуозної техніки у своїх ритмічно-динамічних рухах, переміщеннях та використанні різних рівнів виконання (партерна, стрибкові частини) танцювальних па.

Для хореографічної лексики афро-джаз-танцю характерне підкреслення й підсилення експресивної ритмічності й чуттєвості, своєрідна імітація танців аборигенів, стилізація африканської танцювальної культури.

Як сценічна форма сучасного хореографічного мистецтва афро-джаз-танець був представлений хореографічними колективами на Міжнародних конкурсах сучасного хореографічного мистецтва «Супер данс» («Super dens») (2010–2018 рр.) [8; 10] в ЦТДЮГ (м. Львів). Співорганізатором конкурсу виступили кафедра режисури та хореографії факультету культури і мистецтв Львівського національного університету ім. Івана Франка, та Львівському комунальному коледжі культури і мистецтв 2011 р. Також афро-джаз-танець представлений у телевізійному танцювальному шоу «Танцюють всі!». Наприклад танцювальна композицією з четвертого сезону «Діти природи», хореографія Т. Денисової [9, с. 8]. Танцювальна композиція відзначалася характерною хореографічною лексикою, масовістю виконавців, емоційністю виконання, складним сценічним гримом і костюмом.

Перспектива подальшого розвитку даного питання: екзотика афро-джаз-танцю її інтеграція до актуальної палітри хореографічної культури України сьогодення.

Список літератури:

1. Федорова Л. Африканский танец. Обычаи, ритуалы, традиции / Л. Федорова. – Москва: Наука, 1986. – 156 с.
2. Кулик С. Черный феникс : Африканские сафари : монография / С. Кулик. – Москва: Мысль, 1988. – 512 с.
3. Баглай В. Этническая хореография народов мира : учеб. пособ. / В. Баглай. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2007. – 405 с.
4. Шариков Д. Мистецтвознавча наука хореологія як феномен художньої культури. Історія та художня практика хореографічної культури : монографія / Д. Шариков. – Київ: КиМУ, 2013. – Ч. II. – 204 с.
5. Страны и народы : науч.-попул. геогр.-этногр. изд. в 20-ти т. Западная и Центральная Африка / редкол. М. Горнунг, Г. Старушенко (отв. ред.) и др. – Москва: Мысль, 1979. – 301 с.
6. Колесниченко Ю. Инструменты хореографа. Терминология хореографии / Ю. Колесниченко. – Київ: Кафедра, 2012. – 660 с.
7. Юцевич Ю. Музыка. Словник-довідник : довід. / Ю. Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.
8. Сучасне хореографічне мистецтво: підґрунтя, тенденції, перспективи розвитку : навч.-метод. посібник / упоряд. О.А. Плахотнюк. – Львів: СПОЛОМ, 2018. – Ч. II. – 222 с.
9. Танцюють всі! : журнал / ЧАО «Міжнародний медіа центр – СТБ». – Київ, листопад 2011. – № 3.
10. Плахотнюк О.А. Джаз-танець як феномен художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – Теорія й історія культури / Олександр Анатолійович Плахотнюк. – Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 295 с.

Плахотнюк А.А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ПРОБЛЕМАТИКА ПОНИМАНИЯ ПРИРОДЫ АФРО-ДЖАЗ-ТАНЦА

Аннотация

Афро-джаз-танец танцевальное направление с глубокими корнями в африканской культуре. Культурологические и художественные аспекты африканской ритуально-хореографической культуры в научных трудах. Афро-джаз-танец и понимание его природы в хореографическом пространстве настоящего, осознание африканских корней и трансформации их традиций в джаз-танце. Трактовка афро-джаз-танца как сценической формы современной хореографии, характеристика основных его изобразительных признаков, и сценических форм современного хореографического искусства.

Ключевые слова: африканский танец, танец, афро-джаз-танец, джаз-танец, современное хореографическое искусство, танцевальное направление, ритуально-хореографическая культура.

Plakhotnyuk O.A.

Ivan Franko National University of Lviv

THE PROBLEM OF UNDERSTANDING THE NATURE OF AFRICAN-JAZZ-DANCE

Summary

Afro-jazz-dance is a dance direction with deep roots in African culture. Cultural and artistic aspects of the African ritual-choreographic culture in scientific works. Afro-jazz-dance and understanding of its nature in the choreographic space of the present, the awareness of African roots and the transformation of their traditions in jazz-dance. Interpretation of Afro-Jazz-Dance as a stage form of modern choreography, a characteristic of its main graphic features, and scenic forms of contemporary choreographic art.

Keywords: African dance, dance, afro-jazz-dance, jazz dance, modern choreographic art, dance trend, ritual-choreographic culture.